

บทที่ 7

บทสรุป

ผลของการวิจัยการศึกษาเปรียบเทียบความคิดเกี่ยวกับพระพุทธเจ้าในพุทธปรัชญา
เถรวาท และพุทธปรัชญามหายานตามที่กล่าวมาแล้วข้างต้น มีสาระที่สำคัญ พอจะสรุป
ได้ดังนี้

ในพุทธปรัชญาเถรวาท พระพุทธเจ้าเป็นบุคคลในประวัติศาสตร์ที่บำเพ็ญบารมี
มาในอดีตชาติ ในขณะที่เป็นพระโพธิสัตว์ซึ่งเป็นผู้ตั้งปณิธาน มุ่งบำเพ็ญบารมี เพื่อตรัสรู้
เป็นพระอรหันต์พระสัมมาสัมพุทธะ โดยจะต้องบำเพ็ญบารมี 10 อย่าง คือ ทานบารมี ศีลบารมี
เนกขัมมบารมี ปัญญาบารมี วิริยะบารมี ขันติบารมี สัจจบารมี อธิษฐานบารมี
เมตตาบารมี และอุเบกขาบารมี เมื่อพระโพธิสัตว์บำเพ็ญบารมี ถึงขั้นที่มีจิตมุ่งมั่น
ต่อพุทธภูมิ ก็จะได้รับคำพยากรณ์จากพระพุทธเจ้าองค์ใดองค์หนึ่งว่าจะได้ตรัสรู้ในอนาคต
ในการตั้งปณิธานพระโพธิสัตว์จะบำเพ็ญกรรมต่าง ๆ เป็นพื้นฐาน ได้แก่ปัญญา กรุณา
พละ 4 อัจฉริยะ 4 พุทธิภูมิ 4 และอวัชสาตย์ 8 เป็นต้น ก่อนที่จะบำเพ็ญบารมีต่อไป
ผลของการบำเพ็ญบารมีจะทำให้พระโพธิสัตว์ได้เข้าถึงพระโพธิญาณ ทำให้มีภาวะการเป็น
พระสัมมาสัมพุทธเจ้า โศกผลญาณทำให้สามารถมีปรีชาหยั่งรู้ชัดตามความเป็นจริงของ
สรรพสิ่งต่าง ๆ แต่ก่อนที่จะถึงพระโพธิญาณผู้บำเพ็ญบารมี หรือบำเพ็ญกรรมก็จะได้เป็น
อริยบุคคลตามลำดับขั้น ได้แก่ โสคาบัน สกิทาคามี อนาคามี และพระอรหันต์ ซึ่งการ
ได้เป็นอริยบุคคลนี้ บุคคลนั้นจะต้องสามารถละสังโยชน์ 10 ประการซึ่งเป็นกิเลส
เครื่องผูกใจสัตว์โลกให้ข้องอยู่ในวัฏสงสารและเมื่อนิพพานแล้วก็อันแตกดับไปตามสังขาร
ของผู้สิ้นกิเลส ไม่เกิดอีกต่อไป

พระพุทธเจ้าในเถรวาทจะมีมหาบุริสลักษณะ ซึ่งเป็นผลจากบุรพกรรมในอดีต
คือการบำเพ็ญบารมีแต่ปางก่อน พระองค์ประกอบด้วยพุทธคุณ 9 ทศพลญาณ 10
เวสารัชชญาณ 4 ทรงค้นคว้าแสวงหาหนทางเพื่อตรัสรู้ โดยการค้นคิดพิจารณาหนทาง

ที่จะพันทุกซ์ พิจารณาขั้นที่ 5 โดยเฉพาะในเรื่องเวทนา ทรงคนพบทุกซ์แห่งทุกซ์ก่อน การตรัสรู้ ทรงอธิษฐานความเพียรเพื่อการตรัสรู้ และได้ระลึกภุญตามต่าง ๆ อันได้แก่ นุพเพโกวสาธุสสติญาณ จุกุปปาทญาณ และอาสวักขยญาณ หลังจากเห็นทรงโคตรัสรู้ อริยสัจ 4 และมรรค 8 ซึ่งเป็นหนทางแห่งการดับทุกซ์ คำสอนของพระพุทธเจ้าที่สำคัญ ได้แก่ อริยสัจ 4 ปฏิจจสมุปบาท และไตรลักษณ์ จะเป็นแนวทางที่ทำให้ผู้ปฏิบัติตาม สามารถพ้นทุกซ์ได้

ฝ่ายเถรวาทได้เคยมีพระพุทธเจ้ามากมายแล้วในอดีต พระพุทธเจ้าองค์ ปัจจุบันเคยได้บำเพ็ญบารมีในฐานะพระโพธิสัตว์ในสมัยพระพุทธเจ้าเหล่านั้น และการเกิดขึ้นของพระพุทธเจ้าจะยังคงมีอยู่ต่อไปในอนาคต พระพุทธเจ้าองค์ปัจจุบันได้ทรงทำนายว่า ในอนาคตจะมีพระพุทธเจ้าชื่อ พระเมตไตรย์

พระพุทธเจ้าในเถรวาทมี 3 ประเภท คือ ปัญญาธิกะ ผู้ที่ตรัสรู้เพราะมี ปัญญาบารมีแตกลา ศรัทธาธิกะ ผู้ที่ตรัสรู้เพราะมีศรัทธาแตกลาและ วิริยาธิกะ ผู้ที่ ตรัสรู้เพราะมีความเพียรแตกลา

ในพุทธปรัชญามหายาน พระพุทธเจ้าจะมี 3 ประเภทได้แก่ พระอาทิพุทธะ พระมานุสสพุทธะ และพระชยานิพุทธะ อาทิพุทธะเป็นพุทธะองค์แรกที่อุบัติขึ้นมาพร้อมกับการ เกิดของโลก และเป็นข้อเกิดแห่งพุทธะอื่น ๆ มานุสสพุทธะจะมีลักษณะเหมือนฝ่ายเถรวาท และจะหมายถึงองค์เดียวกัน ส่วนชยานิพุทธะจะกำเนิดจากอำนาจฉานของพระอาทิพุทธะ พระชยานิพุทธะจะเป็นพระพุทธเจ้าที่ได้รับการเคารพบูชาเด่นชัดที่สุดและจะมีลักษณะเป็น สัมโภคกายประทับอยู่ในพุทธเกษตรต่าง ๆ ในโลกธาตุอื่น ๆ

หลักสำคัญในพุทธปรัชญามหายานแม้จะยอมรับหลักคำสอนสำคัญเช่นเดียวกับเถรวาท แต่ที่มหายานเน้นมากที่สุดและถือว่าสำคัญที่สุด คือ หลักแห่งพระโพธิสัตว์ซึ่งแต่ละนิกาย ยอมรับนับถือ พระโพธิสัตว์ในมหายาน จะหมายถึงบุคคลผู้ซึ่งบำเพ็ญบารมี เพื่อบรรลุถึง ความเป็นพระพุทธเจ้า จะดำเนินชีวิตในแนวศูนยตา เป็นผู้ชี้แนะ ตักเตือน บอกลาว่า สรรพสัตว์ใหญ่หนทางที่นำไปสู่ความสุขที่เป็นอมตะ

ความคิดเรื่องโพธิสัตว์ จะเป็นแกนกลางที่สำคัญ และเป็นจุดหมายแรกของฝ่ายมหายาน พระโพธิสัตว์จะเป็นที่พึ่งและเป็นที่เคารพบูชาของคนทั้งหลาย มีหน้าที่สำคัญในการช่วยเหลือชาวโลกให้พ้นทุกข์ และในที่สุดพระโพธิสัตว์ก็ได้กลายเป็นเทพเจ้าสถิตย์อยู่ในสรวงสวรรค์ มหายานเชื่อว่าการเป็นพระโพธิสัตว์เป็นการบำเพ็ญประโยชน์ให้เกิดทั้งส่วนตนและสังคม และเชื่อว่าทุกคนมีความเป็นพระโพธิสัตว์อยู่ในตนเอง

ความมุ่งหมายของการเป็นพระโพธิสัตว์ในมหายานมี 2 ประการ คือ

- 1 เข้าถึงการเป็นพระพุทธเจ้า
- 2 มีความกรุณา คือช่วยเหลือและเสียสละเพื่อผู้อื่น

พระโพธิสัตว์ในมหายานจะแบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ มานุสสโพธิสัตว์ และเทวโพธิสัตว์ มานุสสโพธิสัตว์จะแบ่งออกเป็นอีก 2 ประเภท คือ คฤหิโพธิสัตว์ และบรรพชิตโพธิสัตว์ เทวโพธิสัตว์เรียกอีกอย่างว่า ขยานิโพธิสัตว์ หรือพระโพธิสัตว์มหาสัตว์ มีลักษณะเหมือนเทพเจ้าผู้ประทับอยู่บนสรวงสวรรค์ มีหน้าที่ให้ความช่วยเหลือชาวโลก และรักษาศาสนาของพระพุทธเจ้าไว้

ขั้นตอนการเป็นพระโพธิสัตว์ในมหายาน คือการตั้งปณิธาน การไต่รับพยากรณ์ การบำเพ็ญคุณความดีต่าง ๆ เพื่อบรรลุผลตามที่ตั้งปณิธานไว้ ความคิดในมหายานรุ่นหลังเชื่อว่า การมีศรัทธาในพระพุทธเจ้า พระธรรม พระสงฆ์ เป็นคุณสมบัติขั้นต้นของผู้ที่ต้องการบรรลุโพธิญาณ

การตั้งปณิธานเพื่อบรรลุพระโพธิญาณ 4 ข้อ ได้แก่

- 1 เราจะไปรศสรวรพลสัตว์ทั้งหลายให้หมดสิ้น
- 2 เราจะทำลายกิเลสทั้งหลายให้หมดสิ้น
- 3 เราต้องศึกษาธรรมทั้งหลายให้เจนจบ
- 4 เราต้องบรรลุพุทธภูมิให้จงได้

ปณิธาน 4 นี้ชาวพุทธมหายาน ใ้ถือถือเป็นแนวทางและจุดหมายในชีวิต

บารมีเป็นหมวดกรรมสำหรับพระโพธิสัตว์โดยเฉพาะ เป็นหมวดกรรมที่สำคัญที่สุด มีฐานะเหมือนหมวดกรรมอื่น เป็นสิ่งที่แยกพระโพธิสัตว์ให้มีฐานะเหนือกว่าพระอรหันต์ และพระปัจเจกพุทธะ นับว่าเป็นการบำเพ็ญกรรมที่สามารถช่วยเหลือผู้อื่นได้ในขณะที่ตนเองก็พัฒนาขึ้น บารมี 10 ได้แก่ ทานบารมี ศีลบารมี กษานติบารมี วิริยบารมี ฌยานบารมี ปรัชญาบารมี อุบายเกาศัลยบารมี ปณิธานบารมี พละบารมี และชฎาณบารมี

ผลของการบำเพ็ญบารมีในมหายาน ใ้กล่าวในลักษณะของภูมิต่าง ๆ ซึ่งในแต่ละภูมิจะกล่าวถึงลักษณะของพระโพธิสัตว์ ธรรมที่ปฏิบัติ บารมีที่ปฏิบัติ และผลของการบำเพ็ญกรรม ภูมิต่าง ๆ ได้แก่ ประมุขิตา วิมลตา ประภาวี่ อรรจิมณี สุหุขยา อภิมุขี หุรงคมา อจลภูมิ สาขุมติ และ ธรรมเมธา

ลักษณะการดำเนินชีวิตของพุทธศาสนิกฝ่ายมหายาน ใ้รับอิทธิพลจากแนวทางการบำเพ็ญบารมีของพระโพธิสัตว์ ซึ่งเป็นจุดมุ่งหมายสำคัญของพุทธปรัชญามหายน

ในพุทธปรัชญามหายน จะเน้นลักษณะตรีกาย ซึ่งเป็นลักษณะสำคัญของพระพุทธเจ้าในมหายาน ได้แก่ นิรมลกาย ธรรมกาย และสัมโลกกาย นิรมลกาย หมายถึง มานุสสุพุทธะ ธรรมกาย หมายถึงพระสังฆกรรมคำสอนของพระพุทธเจ้า และสัมโลกกาย จะหมายถึงชยานิพุทธะ ซึ่งเป็นพระพุทธเจ้าที่ได้รับการเคารพนับถือเคารพในมหายาน ที่สำคัญมี 5 พระองค์ ได้แก่ พระไวโรจนะ พระอภโชนยะ พระรัตนสัมภว พระอโมขสิทธิ์ และพระอมิตะ ซึ่งมีพระโพธิสัตว์อวโลกิเตศวร หรือ "กวนอิม" เป็นพระโพธิสัตว์ที่สำคัญ

ความคิดเกี่ยวกับนิพพานของพระพุทธเจ้าในเถรวาทเมื่อพระพุทเจ้าเข้าถึงอนุภาติเสสนิพพาน คือร่างกายแตกดับและหมดสิ้นซึ่งกิเลสแล้ว พระองค์ก็จะไม่กลับมาเกิดใหม่อีก ส่วนในมหายาน เมื่อพระมานุสสุพุทธะนิพพานแล้วก็จะไม่มีการกลับมาเกิดใหม่เช่นกันแต่จะต่างออกไปที่เชื่อว่า พระมานุสสุพุทธะจะกลับเข้าไปร่วมกับพระอาทิพุทธะหรือบางนิกายเชื่อว่าพระมานุสสุพุทธะมาจากพระชยานิพุทธะ เมื่อนิพพานแล้วก็จะสถิตยอยู่บนสวรรค์คอยช่วยเหลือมวลมนุษย์ทั้งหลายให้พ้นทุกข์

ผู้วิจัยพบว่า วิธีทางของการปฏิบัติที่เด่นชัดของศาสนิกทั้ง 2 นิกายจะแตกต่างกัน ออกไปตามลักษณะความเชื่อเกี่ยวกับเรื่องของพระพุทธเจ้า เนื่องจากในพุทธปรัชญาทั้งสอง มีแนวความคิดเรื่องพระพุทธเจ้าต่างกัน การปฏิบัติบูชา ตามหลักคำสอนของพุทธศาสนิก ทั้งสองฝ่ายก็มีแนวแตกต่างกัน คือในเถรวาทมีพระพุทธเจ้าประเภทมานุสสพุทธะ การบูชา จะเน้นให้บุคคลปฏิบัติตามคำสอนของพระองค์โดยบุคคลนั้นจะต้องเป็นผู้กระทำความดี ตาม หลักคำสอนต่าง ๆ ที่จะช่วยเกื้อหนุนส่งเสริมบุคคลนั้น ให้ได้รับในสิ่งที่ตนปรารถนา เช่น บุคคลใฝ่หวังความสำเร็จในการทำงาน ก็ต้องปฏิบัติธรรม อิทธิบาท 4 ได้แก่ ฉันทะ มีความ พอใจรักที่จะทำงานนั้น วิริยะ มีความขยันหมั่นเพียร อุตสาหะ จิตตะ เอาใจใส่ สม่ำเสมอในการทำงานนั้น ๆ และ วิมังสา การใช้ปัญญาพิจารณาไตร่ตรองหาข้อบกพร่อง ของการทำงานนั้น ๆ จนประสบความสำเร็จเป็นต้น ส่วนในมหายานมีพระพุทธเจ้าประเภท อาทิพุทธะ และธยานิพุทธะ ซึ่งชาวพุทธมหายานมีความศรัทธาว่าจะเป็นผู้คอยช่วยเหลือ และนำทางให้ตนพ้นทุกข์ และมีชีวิตที่เป็นสุขได้ แม้เพียงโดยการเคารพ สักการะบูชา สวดคือนวอน ภาวนาพระนามพระพุทธเจ้าเพื่อขอความช่วยเหลือจากเหล่าพระพุทธเจ้า บนสวรรค์ในเขตแดนพุทธเกษตรต่าง ๆ เช่น นิกายสุชาวดี ซึ่งเป็นนิกายที่เจริญ แพร่หลายทุกยุค ทุกสมัย นิกายนี้ถือความภักดีเลื่อมใสศรัทธาในองค์พระอมิตาภะเป็นสำคัญ ความศรัทธาและการภาวนาถึงองค์พระอมิตาภะเสมอ แม้ครั้งเดียวก็อาจพาคนให้หลุดพ้น จากสังสารทุกข์ได้ นั่นคือในมหายานจะเน้นการ "พึ่งอำนาจภายนอก" เคนชัดกว่าการ ปฏิบัติแบบเน้นการพึ่งตนเองของเถรวาท และแม้จะแตกต่างกันเช่นนี้ ในการปฏิบัติจริง ๆ ก็ปรากฏว่า พุทธศาสนิกทั้งสองต่างก็บูชาพระพุทธเจ้าของกันและกันได้ คือพุทธศาสนิกฝ่าย เถรวาทจะบูชาพระพุทธเจ้าฝ่ายมหายานก็บูชาได้ เพราะมีคำสอนเรื่องพระพุทธเจ้า ว่า มีจำนวนมากมายนับสนุนอยู่แล้ว ส่วนพุทธศาสนิกฝ่ายมหายานนั้นก็เช่นเดียวกัน ไม่มี ปัญหาเกี่ยวกับการบูชาพระพุทธเจ้าฝ่ายเถรวาท เพราะมานุสสพุทธะก็จัดเป็นพุทธะ ประเภทหนึ่งของมหายานอยู่แล้ว